

**Metody udzielania wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie oraz
postępowania wobec sprawców przemocy w rodzinie – zalecenia do pracy
dla pracowników socjalnych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wolborzu**

Wprowadzenie

Zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 ze zm.) przez przemoc w rodzinie należy rozumieć jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Przemoc w rodzinie przez wiele lat była marginalizowana, a podejmowane działania miały jedynie na celu odizolowanie ofiary od sprawcy. Obecnie od pracowników socjalnych wymaga się podejmowania kompleksowych działań skierowanych do ofiar przemocy w rodzinie jak również do osób stosujących przemoc.

Celem podejmowanych działań przez pracowników socjalnych jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których same nie są w stanie pokonać, a także zapobieganie takim sytuacjom.

Etap I - Przyjęcie zgłoszenia o stosowaniu przemocy w rodzinie.

Informacja taka może dotrzeć do pracownika socjalnego:

- podczas przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego;
- podczas rozmowy telefonicznej z ofiarą przemocy w rodzinie;
- poprzez zawiadomienie od przedstawicieli innych grup zawodowych (Policji, kuratora sądowego, pedagoga szkolnego, psychologa, lekarza, przedstawiciela gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych itp.);
- w wyniku zgłoszenia problemu przez inne osoby (dalszą rodzinę, sąsiadów, pracodawców, znajomych lub innych świadków).

UWAGA:

- 1) Każde zgłoszenie wymaga podjęcia działań i natychmiastowej reakcji ze strony pracownika socjalnego, który jest zobowiązany do kierowania się dobrem osób wobec, których stosowana była przemoc oraz do zachowania tajemnicy zawodowej.
- 2) Również w przypadku osób/rodzin nie korzystających z usług pomocy społecznej, ale wobec których stosowana jest przemoc w rodzinie pracownik socjalny przyjmujący zgłoszenie zobowiązany jest do podjęcia działań pomocowych.

Postawa pracownika socjalnego podczas przyjmowania zgłoszenia o stosowaniu przemocy w rodzinie.

- ✓ Pracownik socjalny przyjmujący zgłoszenie o stosowaniu przemocy w rodzinie powinien wykazać się profesjonalizmem w rozmowie;
- ✓ Rozmowa powinna być prowadzona spokojnym tonem;
- ✓ Każde z ujawnionych przez osobę zgłaszającą zachowań pracownik socjalny powinien przyjąć ze zrozumieniem i należytą uwagą (osoba zgłaszająca przemoc w rodzinie może wykazywać wzburzenie, nerwowość, ruchliwość lub też otępienie, emocjonalną obojętność, bierność);
- ✓ Pracownik socjalny podczas rozmowy powinien stworzyć atmosferę bezpieczeństwa i akceptacji;
- ✓ Pracownik socjalny powinien powiedzieć osobie/rodzinie wobec, której stosowana jest przemoc, że zdarzenie, o którym opowiada jest przemocą i uznajemy je za poważny problem i że jest ona traktowana przez prawo jako przestępstwo;
- ✓ W rozmowie z ofiarą należy uwzględnić fakt, że nikt nie ma prawa krzywdzić innych stosując wobec nich przemoc i że żadne zachowanie nie usprawiedliwia działań sprawcy;
- ✓ Należy zapewnić ofiarę, że nie jest winna przemocy, że całą odpowiedzialność ponosi sprawca;

- ✓ Należy upewnić ofiarę przemocy w rodzinie, że prawo stoi po jej stronie i że ma prawo się bronić. Należy uwzględnić fakt, że jest wielu specjalistów, którzy mogą udzielić pomocy i wiele miejsc, gdzie ofiara może poczuć się bezpiecznie;
- ✓ Pracownik socjalny powinien zmobilizować osobę/rodzinę wobec, której stosowana jest przemoc, do podjęcia działań zmierzających do zmiany sytuacji osobistej, rodzinnej;
- ✓ W celu podjęcia kompleksowych działań pracownik socjalny powinien dążyć do uzyskania informacji dotyczących miejsca zamieszkania osoby/rodziny wobec, której stosowana jest przemoc, w celu przeprowadzenia rodzinnego wywiadu środowiskowego i wypełnienia formularza „Pomoc Społeczna - Niebieska Karta”;
- ✓ Pracownik socjalny zobowiązany jest do zapewnienia osoby/rodziny, wobec której stosowana jest przemoc, iż podejmowane przez niego działania będą miały na celu pomoc i zapewnienie bezpieczeństwa;
- ✓ Pracownik socjalny powinien poinformować osobę/rodzinę, wobec której stosowana jest przemoc, o konieczności nawiązania współpracy ze specjalistami z różnych dziedzin np. z prawnikiem, psychologiem, policjantem, lekarzem, pedagogiem szkolnym, pracownikiem socjalnym itp.
- ✓ Pracownik socjalny powinien zapewnić osobę/rodzinę wobec, której stosowana jest przemoc, iż podejmowane w trakcie interwencji działania będą z nią ustalane i konsultowane;

W przypadku braku zgody rodziny na współpracę, podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę Niebieskiej Karty bez zgody rodziny (art.9d ust.1 ustawy)

Etap II – Działania skierowane w stosunku do ofiar przemocy w rodzinie

Mając na uwadze fakt, że ofiarami przemocy w rodzinie mogą być zarówno kobiety, mężczyźni, dzieci, osoby starsze jak i osoby niepełnosprawne pracownik socjalny niezwłocznie po otrzymaniu zgłoszenia jest zobowiązany do:

1. Przeprowadzenia rodzinnego wywiadu środowiskowego i wypełnienia formularza „Pomoc Społeczna - Niebieska Karta” oraz uruchomienia procedury „Niebieska Karta”.

- ✓ Rodzinny wywiad środowiskowy powinien umożliwić diagnozę sytuacji ofiary przemocy w rodzinie i zdobycie niezbędnej wiedzy do podjęcia działań pomocowych;
- ✓ Pracownik socjalny jest zobowiązany do poinformowania rodziny, że wypełniana przez niego dokumentacja oraz uzyskiwane informacje są działaniami podejmowanymi podczas każdego zgłoszenia dotyczącego przemocy w rodzinie;
- ✓ Podczas przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego pracownik socjalny zobowiązany jest do przekazania osobie/rodzinie, wobec której stosowana jest przemoc konkretnych informacji oraz adresów instytucji świadczących specjalistyczną pomoc: prawną, psychologiczną, medyczną, socjalną lub finansową itp.;
- ✓ Podczas przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego pracownik socjalny zobowiązany jest do przekazania osobie/rodzinie, wobec której stosowana jest przemoc informacji o formach udzielanej pomocy dzieciom;

Podczas rodzinnego wywiadu środowiskowego pracownik socjalny zobowiązany jest do:

- opracowania planu pomocy osobie/rodzinie, wobec której stosowana jest przemoc z uwzględnieniem czasookresu podejmowanych działań mających na celu: udzielenie wsparcia psychologicznego, prawnego, finansowego, socjalnego, schronienia itp.;
- poinformowania osoby/rodziny, wobec której stosowana jest przemoc, że powzięcie informacji o wystąpieniu przemocy w rodzinie zobowiązuje go do przekazania informacji na Policję lub prokuraturę;
- poinformowania osoby/rodziny, wobec której stosowana jest przemoc, że w celu podjęcia kompleksowych działań mających na celu specjalistyczną pomoc, pracownik socjalny ma obowiązek zgłosić sprawę do Gminnego Zespołu Interdyscyplinarnego w Wolborzu, celem powołania grupy roboczej, składającej się ze specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie do ustalenia kompleksowego planu pomocy rodzinie i opracowania indywidualnego, specjalistycznego programu pomocy ofiarom przemocy w rodzinie;

***Stosownie do postanowień art. 12a, 12b, 12 c ustawy o przeciwdziałaniu
przemocy w rodzinie:***

- 1) W razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie pracownik socjalny wykonujący obowiązki służbowe ma prawo odebrać dziecko z rodziny i umieścić je u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej;
- 2) Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej regulują przepisy ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej;
- 3) Decyzję o odebraniu dziecka z rodziny i umieszczeniu jej u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, lub ratownikiem medycznym, lub pielęgniarką;
- 4) Pracownik socjalny ma obowiązek niezwłocznego powiadomienia sądu opiekuńczego, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin, o odebraniu dziecka z rodziny i umieszczeniu go u niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej;
- 5) Do umieszczenia dziecka u osoby najbliższej niezamieszkującej wspólnie stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub w całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej;
- 6) Rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym przysługuje zażalenie do sądu opiekuńczego na odebranie dziecka. W zażaleniu można domagać się zbadania zasadności i legalności odebrania dziecka oraz prawidłowości jego dokonania;
- 7) Zażalenie może być wniesione za pośrednictwem pracownika socjalnego lub funkcjonariusza policji, którzy dokonali odebrania dziecka. W takim przypadku zażalenie podlega niezwłocznemu przekazaniu do sądu opiekuńczego;
- 8) Sąd rozpatruje zażalenie niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności odebrania sąd zarządza

natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym, od których dziecko zostało odebrane;

- 9) W przypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości odebrania dziecka sąd zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały odebrania;
- 10) O prawie do złożenia zażalenia, wraz ze wskazaniem sądu opiekuńczego właściwego miejscowo do jego rozpatrzenia, pracownik socjalny lub funkcjonariusz Policji poucza rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka. Pouczenie to należy wręczyć na piśmie.

UWAGA:

- 1) W przypadku niemożności przeprowadzenia rodzinnego wywiadu środowiskowego oraz wypełnienia formularza „Pomoc Społeczna - Niebieska Karta” w miejscu zamieszkania ofiary przemocy w rodzinie dopuszcza się możliwość wypełnienia dokumentacji w miejscu wskazanym przez ofiarę lub zaproponowanym przez pracownika socjalnego.
- 2) Należy pamiętać, że w przypadku występowania przemocy w rodzinie osoba/rodzina powinna zostać niezwłocznie skierowana do specjalistów, którzy rozpoczną działania terapeutyczne. Przemoc fizyczna i psychiczna wywołuje silne oddziaływanie emocjonalne. Dlatego też zmiana postawy i przerwanie kręgu przemocy wymaga od osób wobec, których stosowana była przemoc - determinacji, zaangażowania i odwagi. Aby ten cel został osiągnięty niezbędna jest specjalistyczna pomoc psychologiczna.
- 3) Zgodnie z art. 121 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593 z późn. zm.) pracownik socjalny korzysta z prawa pierwszeństwa przy wykonywaniu swoich zadań w urzędach, instytucjach i innych placówkach. Organy są obowiązane do udzielania pracownikowi socjalnemu pomocy w zakresie wykonywania tych czynności.
- 4) Zgodnie z art. 121 ust. 2 w/w ustawy o pomocy społecznej pracownikowi socjalnemu przysługuje ochrona prawna przewidziana dla funkcjonariuszy publicznych; Jeżeli pracownik socjalny przygotowując się do spotkania w środowisku i przeprowadzenia

rodzinnego wywiadu środowiskowego ze sprawcą przemocy w rodzinie obawia się o swoje bezpieczeństwo powinien zwrócić się z prośbą o pomoc Policji;

Przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego ze sprawcą przemocy i powołanie grupy roboczej do pracy z konkretną rodziną doświadczającą przemocy, ma na celu m.in.:

- 1) uświadomienie sprawcy przemocy w rodzinie, że stosowanie różnych form przemocy w rodzinie jest przestępstwem ściganym przez prawo, że zachowania przemocowe nie są społecznie akceptowane i w żaden sposób nie można ich usprawiedliwiać, że to sprawca ponosi pełną odpowiedzialność za swe czyny,
- 2) motywowanie osoby uzależnionej od alkoholu lub narkotyków i innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych - jednocześnie będącej sprawcą przemocy w rodzinie do podjęcia leczenia odwykowego,
- 3) zgłoszenie osoby uzależnionej stosującej przemoc w rodzinie do gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych,
- 4) motywowanie sprawcy przemocy w rodzinie do uczestnictwa w programie korekcyjno – edukacyjnym mającym na celu zaprzestanie stosowania przemocy w rodzinie. Należy pamiętać, że w przypadku osób, które uczestniczą w terapii uzależnienia od alkoholu lub narkotyków oddziaływania korekcyjno – edukacyjne mogą stanowić jedynie uzupełnienie podstawowej terapii,
- 5) udzielenie informacji sprawcy przemocy w rodzinie o podjęciu przez pracownika socjalnego konkretnych działań jakie będą wobec niego podjęte na skutek zgłoszenia dotyczącego stosowania przemocy w rodzinie,
- 6) poinformowanie sprawcy przemocy w rodzinie, o konsekwencjach prawnych wynikających ze stosowania przemocy w rodzinie (w przypadku, gdy przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego nie odbywa się w obecności funkcjonariusza Policji),
- 7) powiadomienie dzielnicowego i omówienie z nim sytuacji rodziny, w której występuje przemoc (w przypadku gdy przeprowadzenie rodzinnego wywiadu środowiskowego nie odbywa się w obecności funkcjonariusza Policji),
- 8) powiadomienie organów ścigania o wystąpieniu przemocy w rodzinie.

UWAGA:

- 1) Należy pamiętać, aby podejmowane działania przez pracownika socjalnego wobec sprawcy przemocy w rodzinie odbywały się przy jednoczesnym zachowaniu należytego bezpieczeństwa ofiary przemocy w rodzinie.
- 2) Ze względu na specyfikę działań, kontaktami oraz współpracą ze sprawcą nie może zajmować się ten sam pracownik socjalny, który współpracuje z ofiarą.

Przepisy kodeksu karnego dotyczące przemocy.

- art. 207 § 1 k.k. Znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny – podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat (ścigane z urzędu);

- art. 191 § 1 k.k. Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbą bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia – podlega karze pozbawienia wolności do lat 3 (ścigane z urzędu);

- art. 197 § 1 k.k. Kto przemocą lub groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat (ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego);

- art. 209 § 1 k.k. Kto uporczywie uchyla się od wykonywania ciężącego na nim z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego opieki przez nie łożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to naraża ją na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych – podlega karze pozbawienia wolności do lat 2 (ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego).

Etap III - Monitorowanie działań wobec ofiary przemocy w rodzinie

- ✓ Pracownik socjalny jest odpowiedzialny za prowadzenie oceny efektywności podejmowanych działań wobec osoby/rodziny wobec, której stosowana była przemoc w rodzinie;
- ✓ Ewaluacji powinny podlegać również działania podjęte w ramach prac grupy roboczej;
- ✓ Pracownik socjalny jest zobowiązany do współpracy oraz „czuwania” nad osobą/rodziną wobec, której stosowana była przemoc w rodzinie do czasu ustania zjawiska.

Etap IV - Monitorowanie działań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

- 1) Pracownik socjalny powinien uzyskać od sprawcy przemocy w rodzinie informację na temat działań jakie podjął na rzecz poprawy sytuacji w rodzinie;
- 2) Pracownik socjalny powinien upewnić się czy sprawca zaprzestał stosowania przemocy w rodzinie;
- 3) W przypadku sprawców przemocy w rodzinie uzależnionych od alkoholu, narkotyków należy wykazać czy podjęli leczenie odwykowe;
- 4) Pracownik socjalny powinien sprawdzić czy sprawca przemocy w rodzinie uczestniczy/uczestniczył w programie korekcyjno – edukacyjnym;
- 5) Pracownik socjalny jest zobowiązany do systematycznych wizyt w miejscu zamieszkania sprawcy, tak aby sprawca przemocy w rodzinie miał świadomość stałego zainteresowania jego zachowaniem wobec członków rodziny;
- 6) Działania pracownika socjalnego powinny zakończyć się w chwili zakończenia procedury stosowania przemocy w rodzinie.